

MED JEZIKOVNO KULTURO IN KULTURNIM KONSERVATIVIZMOM: LEKSIKALNI PARI PREVZETO – DOMAČE

Mojca Šorli

Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, ZRC SAZU, Ljubljana
mojca.sorli@zrc-sazu.si

DOI:10.4312/Obdobja.43.349-358

V prispevku obravnavamo vprašanje rabe prevzetih besed v slovenščini. Rabo ugotavljamo na podlagi korpusne analize na primeru leksikalnih parov prevzeto – domače, posebej pozorno z identifikacijo razlik in podobnosti na ravni vrednotenjskega pomena. Pri tem izhajamo iz predpostavk o aktualnih razmerjih med jezikovno(korekcijsko) paranormo, kot se udejanja tipično v lektorskih posegih, in dejansko, v korpusnih virih izpričano jezikovno rabo.

prevzeta beseda, bližnja sopomenka, (para)norma, korpusna analiza, pragmatični pomen

This article deals with the use of borrowed words in Slovenian. Usage is determined on the basis of a corpus analysis using lexical pairs of loanwords versus native words, paying particular attention to identifying differences and similarities at the level of evaluative meaning. In doing so, assumptions are made about the actual relationships between the linguistic (corrective) paranorm, as typically realized in lexical interventions, and actual language use.

loanword, (near) synonym, (para)norm, corpus analysis, pragmatic meaning

1 Uvod

Leksikalna izbira, vezana na izvor besede in tradicionalno utemeljevana predvsem v slogovni ustreznosti, ima v slovenskem jezikovnokulturnem okolju pomembno mesto. Da stopa v ospredje pri normiranju rabe, nakazuje že lektorska praksa, in sicer gradivno omejeni korpus lektorskih popravkov Lektor (2013), različni normativni in slogovni priročniki ter dileme, ki jih glede rabe besedja izraža govorna skupnost, denimo z vprašanji v spletni Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ne nazadnje in času primerno to potrjuje tudi jezikovni model ChatGPT(4), ki izpolni zahtevo, naj napiše povzetek za članek o rabi prevzetih besed oz. tujk¹ na primeru para *kvaliteten* : *kakovosten* v slovenščini takole (ChatGPT(4), 27. 5. 2024):

Jezikovni priročniki in normativne smernice pogosto dajejo prednost besedi »kakovosten« kot bolj domači različici, medtem ko »kvaliteten« štejejo za manj zaželeno tujko.

1 Na predlog *Pravopisa 8.0* po novem zgolj izraza *pisno nepodomačene* in *pisno podomačene besede*.

Vendar pa se v vsakdanjem jeziku pogosto uporablja obe različici. [...] Slovenistična stroka, ki se ukvarja z razvojem, raziskovanjem in ohranjanjem slovenskega jezika, pogosto zagovarja uporabo domačih izrazov, kjer je to mogoče. V tem kontekstu je beseda »kakovosten« bolj priporočljiva kot »kvaliteten«. [...] Pišoči na splošno, vključno z novinarji, pisatelji in drugimi uporabniki jezika, so pri uporabi besed »kvaliteten« in »kakovosten« bolj pragmatični. Pogosto se odločajo za tisto besedo, ki jim zveni bolj naravno ali ustrezno v določenem kontekstu. V vsakdanji rabi je beseda »kvaliteten« precej pogosta, kar kaže na to, da tujke niso nujno dojemane kot negativne ali nezaželene.

Kot navaja že Popič (2012: 194), lahko priročni lektorski sezname ob odsotnosti celovite pomenske informacije vodijo k »mehaničnemu popravljanju določenih jezikovnih vzorcev, iz katerega nastanejo malodane klišejske lektorske paradigme tipa *kvaliteta* → *kakovost*«. V večini primerov naj bi šlo preprosto za »sezname nepreferenčnih leksemov, poravnane s seznamami preferenčnih« (prav tam). S tem se vzpostavlja t. i. mikroparanorma, ki deluje v smeri od predpisa k rabi in ki vzpostavlja občutno razhajanje med jezikovno in lektorsko normo (Stabej 2000: 11). Na tem mestu nas zanimajo predvsem jezikoslovni (korpusni) podatki in primerjava pomensko-skladenjskih vzorcev prevzetih besed v odnosu do »domače« sopomenke v paru. Gre za kategorijo, ki jo A. Vidovič Muha (2013: 163) opredeljuje takole: »[...] saj imamo pogosto na voljo dva leksema na enaki stilni in funkcijski ravni, denimo na področju medjezikovne sinonimije (domači leksem : prevzeti leksem).« O normativnem izhodišču v razmerju do dejanske, v virih izpričane jezikovne rabe sklepamo ob preverjanju obstoječih normativnih slovarskih opisov in lektorske prakse. Podatke o pogostnosti in rabi oz. diskurzivni distribuciji nekaterih besed, ki so nesporno vpete v slovenski leksikalni sistem, v nadaljevanju črpamo iz besedilnih korpusov Gigafida 2.0 in Lektor.²

Bolj kot ločevanje splošne rabe od strokovne in poljudnoznanstvene je za preučevanje rabe prevzetih besed in sopomenk, kot sta *kvaliteta* : *kakovost*, relevanten način, na katerega je mogoče tudi na videz nevtralne besede razumeti skozi prizmo vrednotenja. Pri »vrednotenju« v najširšem pomenu besede gre za nekaj, kar celostno zajema govorčev odnos oz. emotivno držo do povedanega. V razdelku 2, ki sledi, najprej opišemo stanje v predlogu novega slovenskega pravopisa, v razdelku 3 predstavimo izbor v lektoriranih besedilih najpogosteje popravljenih prevzetih besed, ki jih shematsko združimo v tri skupine; tri izbrane pare, po enega iz vsake skupine, oz.

2 V kategoriji S-Tujka korpus vsebuje Lektor popravke, kot so *ekonomski* → *gospodarski* in *original* → *izvirnik* itn.

njihovo rabo nato analiziramo v referenčnem korpusu Gigafida 2.0 (*kontrola : nadzor; treba (je) : potrebno (je); internet : medmrežje*). Prispevek zaključimo s sklepom.

2 Stanje pravil in smernic v predlogu *Pravopisa 8.0* (glede na *Slovenski pravopis 2001*)

Avtorice in avtorji predloga novega slovenskega pravopisa (Dobrovoljc idr. 2021: 4): »Prevzemanje danes razume[jo] kot proces, ki ga je treba uporabnikom knjižnega jezika predstaviti tudi s perspektive mehanizmov, s katerimi se srečujemo pri integraciji besede ali besedne zveze v knjižni jezik, npr. kdaj pisno podomačiti izraz in kdaj ne ali kdaj je sprejemljivo tudi soobstajanje dvojnic«. Po osnovni opredelitvi *Pravopisa 8.0* (v nadaljevanju SP 8.0) so prevzete besede tiste, ki jih »v knjižni jezik prevzamemo iz drugih jezikov« (Dobrovoljc idr. 2021: 5). Za naš prispevek je pomembna še navedba, da se prevzetosti »ne zavedamo vedno, odvisna je od poznavanja jezika, iz katerega prevzemamo, in od časa, ki je pretekel od prevzema«, in še posebej dodano priporočilo: »najbolj zaželena oblika prevzemanja občnih poimenovanj je prevajanje« (prav tam). To ponotranjeno vodilo določa izbiro med prevzetim in »domačim« oz. »neslovenskim« (prim. Kalin Golob 2021: 92–93), ne le pri vseh tistih besedah in besednih zvezah, prevzetih v novejšem času, ki še niso bile (predvsem pisno) prilagojene slovenščini, ampak tudi pri že povsem prilagojenih pogostih in splošnih občnih poimenovanjih, s katerimi se ukvarjamo v tem prispevku, kot so *situacija, kvaliteta, problem* ipd. Naša predpostavka je, da kljub nezapovedanosti »domače« ustreznice jezikovnokorekcijska praksa v normativnih priročnikih ponekod – in za razliko od denimo *kulture, lektorja* ali *kina* – vztraja pri podomačevanju leksemov kljub njihovi polni glasovni, oblikovni in skladenjski prilagojenosti slovenščini. Na to navajajo poleg že ugotovljenega v stroki (npr. Stabej 2000; Popič 2009) vsaj še lektorski pravilniki dveh velikih slovenskih časopisnih hiš ter navedeni leksikografski viri, npr. *Slovenski pravopis* iz leta 2001.

3 Stanje sopomenskosti v besednih parih prevzeto : domače – metoda in viri

V nadaljevanju na izbranih primerih najprej raziščemo, kakšna je praksa poseganja v t. i. prevzete besede in besedne zveze v lektoriranih slovenskih izvirnih in prevedenih besedilih (korpus Lektor), zatem preverimo opis v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (SSKJ2), *Slovenskem pravopisu 2001* (SP 2001) in *Velikem slovarju tujk* (VST, Tavzes 2002), nato pa še dejansko rabo v splošnem referenčnem korpusu slovenščine Gigafida 2.0. Raziskovanje posameznih skladenjskih relacij v funkciji razlikovalne besedne skice (angl. *Sketch Difference*) v programskem okolju Sketch Engine³ pokaže, da tvorijo kolokatorji pomensko motivirane skupine ali leksikalne nize, ki so bolj značilni bodisi za eno bodisi za drugo besedo. Izhodiščna predvidevanja o pričakovani (stopnji) sopomenskosti izkazujejo osnovni leksikografski priročniki za slovenščino, tj. SSKJ2, SP 2001 in VST (2002), iz referenčnega korpusa pa dobimo podatke o dejanski rabi:

3 https://app.sketchengine.eu/#dashboard?corpname=preloaded%2Ffidaplus_lector

Izhodiščna oblika GF frekv.	Pomen/sinonim SSKJ2 GF frekv.	Sinonim SP 2001 GF frekv.	Sinonim VST GF frekv.
internet GF 91.905 (68,93 na mil.)	1. svetovno računalniško omrežje [...]: 2. svetovni splet GF 11.010	rač. medmrežje	medmrežje GF 5351 (4,01 na mil.)
kontrola GF 37.569 (28,18 na mil.)	1. nadzor*, nadzorstvo GF 188.237* (141,17 na mil.) 2. pregled*, pregledovanje GF 127.247* (95,43 na mil.)	pregled, <u>nadzor</u> , nadzorstvo	<i>neknj. pog.</i> biti pod zdravniško kontrolo; držati koga pod kontrolo; <i>publ.</i> imeti položaj pod kontrolo
situacija GF 88.956 (66,72 na mil.)	položaj*, stanje GF 346.908* (260,18 na mil.)	položaj	6b. stanje, razmere, okoliščine; <u>položaj</u>
treba (je) GF 714.968 (536,22 na mil.)	potrebno (je) GF 198.188 (143,91 na mil.)	treba (brez kvalifikatorjev): Hišo je treba obnoviti; meni ni treba tega praviti; če bo treba, vas bomo poklicali	

Tabela 1: Pregled pomenov in sopomenskih opisov v SSKJ2, SP 2001, VST (Tavzes 2002) ter pogostnost v Gigafidi 2.0 (GF).

Ob analizi splošne rabe v korpusu Gigafida smo v prvem koraku raziskovali skladišne vzorce in strukture, ki smo jih nato pripisali ustreznemu pomenu in tako izdelali pomenski profil obeh leksemov v paru.

Situacija se zdi na prvi pogled in v osami dokaj nevtralna, vendar se, kot kažejo raziskave korpusnega gradiva,⁴ pogosto pojavlja v sobesedilnih okoljih, ki izpostavljajo negativne dogodke, dejstva ali lastnosti – t. i. negativna semantična prozodija, denimo:

Pri jadraniu se boste naučili dolgega načrtovanja, hitrega odzivanja in predvsem obvladovanja **situacije** in premagovanja panike, kadar stvari ne gredo tako dobro, kot ste načrtovali.

Analiza različnih kontekstov kaže, da je mogoče le redko govoriti o izključni rabi zgolj ene besede v posameznem pomenu, tipično pa lahko opazujemo (izrazite) pomenske tendence ene ali druge dvojnice.

4 Slovarski viri (SSKJ2, SP 2001, VST) tipično ne navajajo vrednotenjskega pomena.

situacija 88,955x				položaj 346,891x			
S_kakšen?				S_p-koga-česa			
konflikten	1,146	96	...	stresen	10	0	...
stresen	1,902	171	...	poln	12	0	...
krizen	1,104	148	...	vreden	0	12	...
dan	819	241	...	prepovedan	0	11	...
nastal	2,311	2,132	...				
trenuten	2,020	2,337	...				
neprijeten	858	1,548	...				
težek	1,646	5,080	...				
slab	362	5,568	...				
predsedniški	0	2,839	...				
podrejen	0	3,192	...				
vodilen	0	5,095	...				

Slika 1: Del razlikovalne skice za iztočnici *situacija* in *položaj*.

Iz navedenih skupnih in izključnih kolokatorskih nizov v Gigafidi 2.0, zlasti pa ob podrobnejšem pregledu širšega besedilnega okolja je sicer tako za *položaj* kot *situacijo* mogoče ugotoviti negativno semantično prozodijo (Sinclair 1996; Louw 1993; Stubbs 2007; Philip 2009; Gabrovšek 2007; Šorli 2020 itn.), česar besedi v osami, ponekod niti v sami kolokaciji, npr. [*različne, določene* itn.] *situacije*, ne nakazujeta. Razlike v pogostnosti med kolokatorskimi nizi ene in druge so praviloma nezanemarljive. Sopomenki si lahko delita pragmatične okoliščine pomena, kot v tem primeru (*s položaj*), a to nikakor ni samoumevno ali samodejno, zato je treba pred morebitnim jezikovnokorekcijskim posegom natančno preveriti vrednotenjski pomen besed v rabi.

3.1 Lektorski popravki v kategoriji S-Tujke (korporus Lektor)

Korpus Lektor je obširna zbirka lektoriranih avtorskih besedil in prevodov iz leta 2013, ki vsebuje lektorirana novejša neliterarna, povečini strokovna in poljudnoznanstvena besedila različnih avtorjev in prevajalcev. Iz pregleda popravkov v korpusu je razvidno, da vsebuje kategorija S-Tujka tudi oz. večinsko popravke t. i. prevzetih besed oz. po novem »pisno podomačenih besed« (SP 8.0). Razpredelnica navaja 20 reprezentativnih popravkov tipa S-Tujka, ki imajo nad 5 zadetkov.

	Korpus Lektor	Abs. frekv.	Napaka S-Tujka		%
1	problem	518	težava	41	7,9
2	kvaliteta	33	kakovost	11	33,3
3	aktivnost	282	dejavnost	3	1,0
4	centralen	86	središčni	6	6,9
5	ekonomski	212	gospodarski	8	3,7
6	funkcija	256	vloga	20	7,8
7	internet	49	splet	7	14,2
8	kontrola	29	nadzor	18	65,5
9	material	227	gradivo	32	14
10	original	29	izvirnik	3	10,3
11	planiran	7	načrtovan	6	85,7
12	princip	39	načelo	12	30,7
13	refleksija	39	razmislek	21	53,8
14	relativno	51	razmeroma	18	35,2
15	tekst	58	besedilo	18	31,0
16	tipičen	93	značilen	2	2,1
17	toksičen	16	strupen	5	31,2
18	tolmačiti	11	razlagati	8	72,7
19	treba	626	potrebno	107	17,09
20	zglede	178	primer	34	19,1

Tabela: Primeri popravkov S-Tujka, ki imajo v korpusu Lektor nad 5 pojavitev.

Popravke je mogoče združiti v tri skupine glede na to, ali gre 1) za besede grško-latinskega izvora, prevzete prek modernih evropskih jezikov (4.1.1 *situacija, problem, princip, kontrola, refleksija, toksičen* itn.), 2) besede, prevzete iz (južno)slovanskih jezikov ali v percepciji govorcev zaznamovane kot takšne (4.1.2 *tolmačiti, kakovost, vsled, tekom*), ali 3) besede, prevzete v novejšem času sprva kot strokovni izrazi, ki so prešli v splošno rabo, s kalkirano oz. prevedeno terminološko sopomenko in so danes prevladujoče anglicizmi (4.1.3 *internet, menedžment*). Tretja skupina tipično strokovnejših oz. tehničnih besed in besednih zvez se prevzema po podobnih načelih, kot se je zlasti v 19. in 20. stoletju prevzemala leksika, nujna za (medkulturno) izmenjavo znanj in vednosti.

3.2 Pogostnost in kolokacijske paradigme v korpusu Gigafida 2.0

Iz prve skupine uveljavljenega besedja, ki je na vseh ravneh prilagojeno slovenščini in prevzeto iz modernih evropskih jezikov, vzemimo za primer par **kontrola : nadzor**. Med 29 zadetki za *kontrola* se denimo v korpusu Lektor 18-krat pojavi popravek *nadzor*:

Pri otroku s cerebralno paralizo gre za prizadetost enega od treh področij možganov, ki sodelujejo pri **kontroli** | *nadzoru* gibanja in drže (Primožič, 1996).

Če ubogam, kar mi nekdo ukazuje, pomeni, da sem podrejen in da nimam **kontrole** | *nadzora* nad sabo. | *nad sabo nimam nadzora*.

Stanje v Gigafidi kaže na precejšnje nesorazmerje v pojavnosti besed, saj je *nadzora* več kot 5-krat toliko kot *kontrola*. A ključna je diferenciacija kolokacij. *Kontrola* v vrsti izključnih vzorcev sploh ne nastopa, npr. [*potreben, deležen*] *nadzora* in [*opravljen, zadosten, ustrezen, učinkovit* itn.] *nadzor* ali [*dobiti, zahtevati, dati, pridobiti, zagotoviti* itn.] *nadzor*. Pogosta je v strokovnem izrazju, denimo z *doping, letenje in polet*, [*dopinška, radarska, rutinska*] *kontrola* ter v zdravstvenem kontekstu, *hoditi na kontrolo, nadzor* pa se raje pojavlja z *javnimi financami, proračunom* in *uporniki*. Zamenljivost se kaže denimo v kolokacijah *biti pod kontrolo/nadzorom; imeti pod kontrolo/nadzorom*. V tem paru je domača ustreznica rabljena mnogo širše kot prevzeta beseda, ki je v VST označena s kvalifikatorjema »neknjižno pog.« (*biti pod zdravniško kontrolo*) in »publicistično« (*imeti položaj pod kontrolo*).

Od 626 zadetkov za *treba* v korpusu Lektor jih ima 107 (17 %) popravek *potrebno*. Besedni zvezi *treba je* (714.903) in *potrebno je* (191.059) sta sodeč po pogostnosti v Gigafidi povsem uveljavljeni v tem konkretnem pomenu (čeprav je prva celo več kot 3-krat pogostejša). To je skladno z ugotovitvami stroke v Jezikovni svetovalnici Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU,⁵ prav tako z opisi v normativnih virih, kjer je raba zveze *treba je* predstavljena kot jezikovnozvrstno nevtralna. A tako na podlagi lektorskih posegov kot percepcije govorcev slovenščine⁶ bi lahko tovrstne popravke obravnavali kot primer hiperkorekcije v jezikovnokulturnih prizadevanjih za »ustrezno« ali celo »pravilno« rabo, čeprav so v tem primeru diametralno nasprotna. Medtem ko korpus Lektor pravi:⁷

[...], zato je *treba* | *potrebno* napotke iz tega priročnika jemati cum grano salis.

Zaradi tega je med vami in bralcem nastala vrzel v znanju, ki jo je *treba* | *potrebno* približno oceniti in premostiti.

M. Kalin Golob (2001: 84–85), ko govori o (stilistični) ustreznosti jezikovnih izbir, opredeli to zamenjevanje kot napačno. Para ne umešča v kontekst nadomeščanja »neslovenskih« prvin s slovenskimi, kot denimo *vsled, tekom, širom*, temveč v posebnem poglavju, sicer s poudarkom na pravnih besedilih, izpostavi pravilnost rabe izraza *treba* v razmerju do pridevnika *potreben*, ki jo utemelji s pomensko oz. funkcijsko razliko med njima.⁸ A korpus Lektor kaže tudi 113 popravkov v obratni smeri, torej *potrebno (je)* → *treba (je)*. Korpusna analiza rabe vzorcev *treba je* + nedoločnik v razmerju do *potrebno je* + nedoločnik res kaže po eni strani občutno večjo pogostnost prve zveze, a obenem med njima ne potrjuje pomenske razlike. V tej skladijski strukturi so najpogostejši kolokatorji in konteksti rabe obeh dokaj prekrivni (obe izražata »nujnost dejanja«): obe zvezi se med prvimi 26 kolokatorji denimo najraje

5 »Čedalje bolj dojemamo razliko kot stilistično.« (Weiss 2019)

6 Uporabnica: »Brala sem vaš odgovor glede uporabe besed 'treba je'/'potrebno je' + nedoločnik. Zanimivo se mi zdi, da so nas v OŠ učili ravno obratno, da je 'treba je' hrvatizem in v tem smislu napačen, da je njegova raba zgolj pogovorna, 'potrebno je' pa je knjižno in bolj pravilno [...]« (Weiss 2019).

7 »Obliki *potrebno* se pripisuje, da je hrvaška in da v rabi spodkopava bolj domačo obliko *treba*. Splošno navodilo pravi: obliko *treba* moramo uporabiti, če lahko stoji namesto oblike *potrebno*.« (Weiss 2014).

8 *Treba* = naklonski izraz, izraža nujnost dejanja; *potreben* = pridevnik: če lahko *potrebno* spremenimo v *treba*, je pravilno slednje (Kalin Golob 2001: 85).

pojavnata z *upoštevati, plačati, zagotoviti, imeti, poudariti, dodati*. Navedeni primer kaže po eni strani neredko razhajanje med jezikovno normo in lektorsko prakso, po drugi pasti hiperkorekcije, ki deluje tokrat v obeh smereh, odvisno od ponotranjene norme in/ali strokovnega stališča.

V korpusu se med 49 zadetki za *internet* in 16 za *interneten* kot popravek 6-krat pojavi *splet* in 3-krat *spleten*:

Poskrbite, da so poročila in drugi dokumenti na voljo na **internetu** | *spletu* ali intranetu (namesto na papirju).

Uporabljajte **internetne** | *spletne* prijave namesto prijav po pošti ali faksu.

Ker tehnično natančna sopomenka za *internet* ni *splet*, temveč *medmrežje*, smo raziskovali splošno rabo v paru **internet : medmrežje**. Gigafida ima za *internet* skupno 5829 (4,37 na mil.) zadetkov v knjižni rabi, od tega za knjižno strokovno 5329 (4 na mil.) in za knjižno leposlovno 500 (0,37 na mil.), ter 70.323 (52,74 na mil.) zadetkov za periodično; *medmrežje* ima v knjižni rabi skupaj 301 (0,23 na mil.) zadetkov, od tega 259 (0,19 mil) za knjižno strokovno in 42 (0,03 mil) za knjižno leposlovno, ter v periodiki, torej časopisih in revijah, skupno 3877 (2,91 na mil.) zadetkov; ta izvorno strokovna prevzeta beseda pričakovano prevladuje v periodični oz. strokovni literaturi (v razmerju do knjižnega). Čeprav gre v tem primeru za »terminološko sopomenskost, ki je lahko leksikalni kazalnik terminološke negotovosti avtorjev« (Celinšek idr. 2024: 90), je *internet* pogostejši v vseh skladijskih relacijah, kar kaže na močno uveljavljenost tudi v širši jezikovni rabi. Kalk, torej prevajanje, je oblika podomačevanja, ki se včasih izkaže za uspešno, drugič ne, dejavniki, ki na to vplivajo, pa so v veliki meri nepredvidljivi. Vsaj v primeru *interneta* lahko govorimo že o »determinologizaciji« (Žele 2011: 224), saj je izraz nesporno prešel v splošno rabo.

4 Sklep

Avtomatizirano podomačevanje po nareku potencialne slogovne (ne)ustreznosti posameznega leksema v paru prevzeto – domače pogosto ni utemeljeno v dejanski rabi, temveč je posledica mikroparanorm, ki jih v prakso tipično uvajajo jezikovnokorekcijske službe in ki posledično neizogibno vplivajo »na jezikovnonormativno zavest vseh uporabnikov knjižnega jezika« (Stabej 2000: 511). Ta »samocenzura« deluje kot posledica ponotranjenih sporočil vzgojno-izobraževalnih in lektorskih praks, ki nima prave podlage v izkazani jezikovni rabi, navadah govorcev ali celo normativnih priročnikov, zaznati pa je celo različnost jezikovnokulturnih prizadevanj znotraj stroke. Čeprav je mogoče na nekaterih področjih (npr. v izobraževanju) v okvirih jezikovnega kultiviranja zaznati izrazito preferenco za besedje, ki ga pojmuje kot domače, lahko po pregledu prakse v korpusu Lektor sklenemo, da 1) tudi jezikovnokorekcijska norma vse bolj sprejema dejstvo, da ni jezikovne podlage za izganjanje besedja, ki je del slovenskega leksikalnega fonda, ter 2) da je raba besed tipično mnogo izraziteje diferencirana, kot bi se dalo sklepati na podlagi pomenskih opisov v normativnih (nekorpusnih) slovarjih. Raba »medjezikovnih« sopomenk se praviloma pomensko

in vrednotenjsko oz. pragmatično specializira, zato sta besedi v paru le izjemoma povsem zamenljivi. Jezikovnokorekcijski posegi v besed(il)ne izbire, ki ne upoštevajo celovitosti besedilnega okolja, imajo nepredvidljive posledice za pragmatični učinek.

Literatura

- CELINŠEK, Dubravka, MARKIČ, Mirko, ŠTRUKELJ, Peter, 2024: Besedilni kazalniki terminološke negotovosti in sopomenskost ob jezikovnem prevzemanju v menedžmentu. *Slavistična revija* LXXII/1. 89–105.
- DOBROVOLJC, Helena, LENGAR VEROVNIK, Tina, KOCJAN BARLE, Marta, TIVADAR, Hotimir, WEISS, Peter, JAKOP, Nataša, 2021: *Komentar k poglavju »Prevzete besede in besedne zveze«*. Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU. <https://pravopisna-komisija.zrc-sazu.si/Portals/21/PDF/PBiBZ.pdf>.
- GABROVŠEK, Dušan, 2007: Connotation, semantic prosody, syntagmatic associative meaning: three levels of meaning? *ELOPE* IV/1–2. 9–28.
- KALIN GOLOB, Monika, 2021: *Jezikovne reže*. Ljubljana: GV Revije.
- LOUW, Bill, 1993: Irony in the Text or Insincerity in the Writer?: The Diagnostic Potential of Semantic Prosodies. Mona Baker, Gill Francis, Elena Tognini Bonelli (ur.): *Text and Technology: in honour of John Sinclair*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 157–176.
- PHILIP, Gill, 2009: Why prosodies aren't always there: Insights into the idiom principle. Michaela Mahlberg, Victorina González-Díaz, Catherine Smith (ur.): *Proceedings of the Corpus Linguistics Conference*. Liverpool: University of Liverpool. <http://ucrel.lancs.ac.uk/publications/cl2009/>.
- POPIČ, Damjan, 2009: *Prevajalec med normo in rabo*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- POPIČ, Damjan, 2012: Pravopis in krivi pismouki. Nataša Jakop, Helena Dobrovoljc (ur.): *Pravopisna stikanja: razprave o pravopisnih vprašanjih*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 193–202.
- SINCLAIR, John, 1996: The Search for Units of Meaning. *Textus* IX.
- STABEJ, Marko, 2000: Dvotirnost normativnosti v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku. Lada Badurina, Boris Pritchard, Diana Stolac (ur.): *Jezična norma i varijeteti*. Zagreb, Reka: Hrvatsko društvo za primijenjeno lingvistiku. 511–515.
- STUBBS, Michael, 2007: On texts, corpora and models of language. Michael Hoey, Michaela Mahlberg, Michael Stubbs, Wolfgang Teubert (ur.): *Text, Discourse and Corpora: Theory and Analysis*. London, New York: Continuum. 127–161.
- ŠORLI, Mojca, 2020: *Semantična prozodija: besedilno-diskurzivni vidiki*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- VIDOVIČ MUHA, Ada, 2013: *Slovensko leksikalno pomenoslovje: govorica slovarja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- ŽELE, Andreja, 2012: *Pomensko-skladenjske lastnosti slovenskega glagola*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Viri

- Gigafida 2.0: Korpus pisne standardne slovenščine*. <https://viri.cjvt.si/gigafida/> (dostop 21. 8. 2024).
- Jezikovna svetovalnica Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU*. <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/> (dostop 16. 8. 2024).
- POPIČ, Damjan, 2013: *Korpus Lektor*. <http://www.korpus-lektor.net> (dostop 29. 5. 2024).
- Pravopisna komisija pri SAZU in ZRC SAZU: *Pravopis 8.0*. <https://pravopisna-komisija.zrc-sazu.si/Pravopis80> (dostop 29. 5. 2024).
- Sketch Engine*. <http://the.sketchengine.co.uk> (dostop 29. 5. 2024).
- SSKJ2 = *Slovar slovenskega knjižnega jezika: druga, dopolnjena in deloma prenovljena izdaja*, 2014. www.fran.si (dostop 29. 5. 2024).
- TAVZES, Miloš (ur.), 2002: *Veliki slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

TOPORIŠIČ, Jože idr., 2001: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

WEISS, Peter, 2014: Pravopisna obravnava zveze »potrebno« + nedoločnik. *Jezikovna svetovalnica*. <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>.

WEISS, Peter, 2019: Glagolske zgradbe: »potrebno je + nedoločnik« nasproti »pomembno je + nedoločnik«. *Jezikovna svetovalnica*. <https://svetovalnica.zrc-sazu.si/>.

Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0024 (Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede – vodja dr. Marko Juvan), ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.